

การอนุรักษ์มรดกทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์ริมคลองแสนแสบ

เสนีย์ เวชพัฒน์พงษ์¹

อนุสรณ์ จ้วงพานิช²

ณัฐวัตร จินรัตน์³

อริยะ ทรงประไพ⁴

บทคัดย่อ

การอนุรักษ์มรดกทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ริมคลองแสนแสบ แบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ในระยะที่ 1 คือการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน บ้านครัว บ้านดอน และทรายกองดิน ริมคลองแสนแสบในเรื่องที่เกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาของทางราชการและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การเติบโตและการขยายตัวของเมืองและการเติบโตของชุมชน ระยะที่ 2 สร้างโครงการวิจัยและนำเสนอแนวทางการนำ design guideline ไปปรับใช้ต่อชุมชน ระยะที่ 3 รับฟังความคิดเห็น บทความวิจัยเรื่องนี้นำเสนอแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน บ้านครัว บ้านดอน และทรายกองดิน จากบทวิเคราะห์เบื้องต้นการลงทุนและการบริหารโครงการ และการกำหนดแนวทางควบคุมในการออกแบบทางกายภาพ โครงการอนุรักษ์มรดกทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์ริมคลองแสนแสบของชุมชนบ้านครัว ชุมชนบ้านดอน และชุมชนทรายกองดิน จะสำเร็จเป็นรูปธรรมตามเป้าหมายได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยบูรณาการความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เข้าด้วยกันในลักษณะของภาพรวม

คำสำคัญ: การพัฒนา ปรับปรุง สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ พื้นที่ริมคลองแสนแสบ

¹อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ที่อยู่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต กรุงเทพมหานคร 10250

Email: jame.senee@gmail.com

²รองศาสตราจารย์ประจำ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ที่อยู่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต กรุงเทพมหานคร 10250

Email: anusorn.jua@kbu.ac.th

³อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ที่อยู่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต กรุงเทพมหานคร 10250

Email: mairanang@yahoo.co.th

⁴อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ที่อยู่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต กรุงเทพมหานคร 10250

Email: ariyaarch@gmail.com

The Preservation of the Heritage of Art, Architecture and Landscape along the San-Sab Canal

Senee Wechaphatphong¹

Anusorn chuangpanich²

Nattawat Jinrat³

Ariya Songprapai⁴

Abstract

The research project was divided into 3 phases. The first phase was to study the development and renovation of the Sansab waterside communities in regard to the Government policies and laws as well as urban expansion and community growth. The second phase was concerned with the design guidelines. Finally, the third phase was about the implementation of the guidelines for the selection of Bankruea, Bandon and Saikongdin communities in terms of preliminary investment analysis and project management as well as guidelines for designing physical control. To conserve the architecture, art and landscape of the Sansab waterside communities, the architectural heritage conservation plan and the landscape renovation plan should be operated together. The success of the project relies heavily on the cooperation of the communities stakeholders, and organizations concerned as well as the integration of all information about the areas in a holistic way.

Key words: Development, renovation, architecture, landscape, Sansab waterside area

¹Lecturer Department of Architecture Kasem Bundit University.

Address: faculty of Architecture, Kasem Bundit University, Bangkok 10250

Email: jame.senee@gmail.com

²Assoc. Prof. Department of Architecture Kasem Bundit University.

Address: faculty of Architecture, Kasem Bundit University, Bangkok 10250

Email: anusorn.jua@kbu.ac.th

³Lecturer Department of Architecture Kasem Bundit University.

Address: faculty of Architecture Kasem Bundit University, Bangkok 10250

Email: mairanang@yahoo.co.th

⁴Lecturer Department of Architecture Kasem Bundit University.

Address: faculty of Architecture, Kasem Bundit University, Bangkok 10250

Email: ariyaarch@gmail.com

บทนำ

ในการวางแผนพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร 12 ปี ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2556 – 2559) ที่เน้นความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการรวมตัวกันของ 10 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นประชาคมอาเซียน (ASEN Community) ที่จะเน้นทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันหลากหลายของชุมชน ดังนั้นชุมชนต่างๆ ที่มีอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะชุมชนริมคลองแสนแสบจึงมีบทบาทที่จะรองรับการขยายตัวของเมืองและการปรับภูมิทัศน์ของเมือง และดำรงซึ่งวิถีชีวิตที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาให้เกิดภาพลักษณ์ที่สวยงาม (Vipavee, 2553: 20) แต่ในขณะเดียวกันการที่เมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ขาดการวางแผนในการรองรับการขยายตัวของชุมชนเมืองจะส่งผลให้เกิดการเติบโตของชุมชนเมืองที่ขาดการควบคุมและก่อให้เกิดปัญหาหลายด้านที่สำคัญดังนี้ เช่น

ปัญหาการขาดการจัดระบบพื้นที่เปิดโล่งและพื้นที่นันทนาการ เนื่องจากการเพิ่มความเข้มข้นของการใช้ที่ดินภายในชุมชนบ้านครัวชุมชนบ้านดอน โดยไม่มีการควบคุมและจัดระบบพื้นที่เปิดโล่งและพื้นที่นันทนาการ ทำให้ชุมชนขยายตัวมีความหนาแน่นมากขึ้น แต่มีพื้นที่ทางนันทนาการที่ค่อนข้างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบจำนวนประชากรภายในชุมชน ส่วนชุมชนทรายทองดินเป็นชุมชนเมือง พื้นที่เปิดโล่งยังมีมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากร แต่ยังพบปัญหาการขาดการจัดระบบพื้นที่เปิดโล่งและพื้นที่นันทนาการภายในชุมชน (Ardis, 2552: 52)

ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ

ปัญหาการขาดการให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากสภาพแวดล้อมโดยรอบที่ไม่ส่งเสริมและบดบังความงดงามของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชนส่งผลต่อความมีคุณค่าและภาคภูมิใจของคนในชุมชน (Vipavee, 2554: 48)

การขาดความชัดเจนทางจินตภาพ ขาดที่หมายตาที่ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าพื้นที่คือชุมชนอะไร และขาดการควบคุมความสูงและลักษณะอาคารบดบังที่หมายตาสำคัญของชุมชน เช่นทางเข้าชุมชน ท่าเรือ มัสยิด ทำให้ยากแก่การกำหนดจุดจำเส้นทางในการเข้าถึงพื้นที่สำคัญต่างๆ ของชุมชน และไม่สร้างความประทับใจในความงามของชุมชน (Faculty Of Architecture, Silpakorn University, 2555: 75)

ปัญหาสภาพแวดล้อมทางน้ำและทางอากาศ ชุมชนบ้านครัวและชุมชนบ้านดอนมีอาคารจำนวนมากบดบังทิศทางของลมมีผลให้อุณหภูมิของชุมชนสูงขึ้น นอกจากนี้ยังประสบปัญหามลภาวะทางอากาศเนื่องจากอยู่ใจกลางเมืองที่มีการจราจรที่หนาแน่นและติดขัด และปัญหามลภาวะทางน้ำจากน้ำทิ้งจากอาคารบริเวณริมคลองแสนแสบ เช่น ร้านอาหารร้านค้า อาคารพาณิชย์กรรมที่ไม่ได้รับการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงคลองแสนแสบ ในส่วนของชุมชนทรายทองดินจะไม่พบปัญหาเหล่านี้

ปัญหาดังกล่าวหากไม่ได้รับการแก้ไขจะมีผลต่อการพัฒนาและการรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวในอนาคต และจะส่งผลให้

คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเมืองลดลงไปอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาทางกายภาพ อาจทำได้โดยโครงการวางระบบพื้นที่เปิดโล่งตามทางเท้า และพัฒนาพื้นที่บริเวณที่มีศักยภาพให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อการนันทนาการ ดังนั้นจะเป็นการเสริมสร้างโครงสร้างของชุมชนทั้ง 3 และการสนองความต้องการทางด้านนันทนาการและสังคมของคนในชุมชนเมืองไปพร้อมกัน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เสนอแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงสถาปัตยกรรม งานศิลปกรรมและภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2. เสนอแบบร่างและผังบริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบ จากทั้ง 4 ช่วงพื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพฯ ชั้นใน กรุงเทพฯ ชั้นกลาง กรุงเทพฯ ชั้นนอกและจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อพัฒนาเป็นโครงการต้นแบบในการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลทางด้านการออกแบบเป็นลักษณะของการวางกรอบแนวความคิดทางกายภาพ (Design Guidelines) ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชนบ้านครัว ชุมชนบ้านดอนและชุมชนทรายกองดิน โดยอ้างอิงข้อมูลจากผลการศึกษาในงานวิจัยระยะที่ 1 และที่ 2 ตลอดจนผลจากการทำประชาพิจารณ์

2. ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์เบื้องต้นการลงทุนและบริหารโครงการเพื่อแสดงให้เห็นถึง

องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและความเป็นไปได้ของโครงการ

กระบวนการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในเฟสที่ 1 และ 2 ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการวางผังบริเวณและงานบริเวณ ได้แก่ การใช้ที่ดินและการสัญจร (Land Use and Circulation) โดยวิเคราะห์ประโยชน์ใช้สอยของการวางผังในแง่ประเภทของกิจกรรม การเชื่อมต่อและความสัมพันธ์ของกิจกรรม ผ่านการวิเคราะห์โปรแกรม ผังบริเวณและผังการใช้ที่ดิน ซึ่งทั้งสามส่วนนั้นมีความเกี่ยวข้องกัน (Boonlum, 2554: 51-57) ร่วมกับการใช้ทฤษฎีหลักการรับรู้จินตภาพของเมือง (Image of the city) (Lynch, 1997) เป็นการสร้างเส้นทาง ที่รวมกิจกรรม ที่หมายตาของชุมชน สร้างย่านชุมชนที่มีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ มีการควบคุมความสูงและลักษณะอาคารบดบังที่หมายตาสำคัญของชุมชน เช่น ทางเข้าชุมชน ท่าเรือ มัสยิด เพื่อให้ง่ายต่อการกำหนดจุดจำเส้นทางในการเข้าถึงพื้นที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชน และสร้างความประทับใจในความงามของชุมชน

2. จัดทำฐานข้อมูลด้านการออกแบบของพื้นที่ริมฝั่งคลองในประเด็นของการใช้ที่ดิน ภูมิทัศน์ งานสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมของชุมชนบ้านครัว ชุมชนบ้านดอนและชุมชนทรายกองดิน ภายใต้คำแนะนำของผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้นำชุมชน

3. จัดทำแนวทางต้นแบบในการออกแบบ เพื่อการพัฒนาชุมชนที่มีลักษณะของบริบทที่ใกล้เคียงกับชุมชนบ้านครัว ชุมชนบ้าน

ดอนและชุมชนทรายกองดิน ที่ใช้พื้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบ

ผลการวิจัย

โครงการพัฒนาพื้นที่ริมคลองแสนแสบ เป็นการเสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ใน 3 ชุมชนใน 3 เขตของกรุงเทพมหานคร ได้แก่เขตปทุมวันคือ ชุมชนบ้านครัว เขตวัฒนาคือ ชุมชนบ้านดอน และเขตคลองสามวา คือ ชุมชนทรายกองดิน เพื่อประกอบการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมชุมชนและส่งเสริมพื้นที่สำหรับการนันทนาการการเรียนรู้ การรวมกลุ่มกันในสังคม แก้ไขปัญหาการขาดแคลนและการรองรับการขยายตัวและการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรภายใน 20 ปีข้างหน้า โดยมุ่งเน้นที่การจัดวางระบบพื้นที่เปิดโล่ง พื้นที่ทางเท้าและสวนสาธารณะภายในชุมชน และพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะและนันทนาการให้กับชุมชนเพิ่มมากขึ้น ในการพัฒนาเป็นการสร้างพื้นที่นันทนาการและเพื่อสาธารณะประโยชน์และมีโครงการย่อยบางส่วนที่เป็นการหาผลกำไรโดยการร่วมลงทุนกับภาคเอกชนเพื่อนำผลกำไรที่ได้จากการประกอบกิจการมาใช้ในการพัฒนาและดูแลโครงการ

1.ผลตอบแทนโครงการ

อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาโครงการนี้เน้นในเรื่องผลตอบแทนที่ให้กับสังคมมากกว่าผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ดังนั้นประโยชน์ที่ได้รับคือการตอบสนองความต้องการของสังคมมากกว่าการตอบสนองทางเศรษฐกิจ ผลที่ต้องการคือเมืองมีความน่าอยู่มากขึ้น คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดียิ่งขึ้น ดังมี

รายละเอียดของผลตอบแทนทางสังคมและทางกายภาพดังนี้

1.1 ผลตอบแทนทางสังคม

1) เพิ่มพื้นที่นันทนาการและพื้นที่ที่ทางเท้าสาธารณะที่สามารถรองรับความต้องการซึ่งไม่พอในปัจจุบันและที่จะเพิ่มมากขึ้นตามการขยายตัวของเมืองในอนาคต

2) ส่งเสริมให้มีพื้นที่สาธารณะที่สามารถประกอบกิจกรรมทางสังคมที่เมืองขาดแคลนอยู่หรือที่มีในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกับทางสังคมมากขึ้น ก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม

3) ปรับปรุงย่านประวัติศาสตร์ที่เป็นสถานที่ที่เป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนให้มีความสวยงาม มองเห็นได้ชัดเจน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน และเป็นการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจและมีกิจกรรมที่มีความหลากหลายสำหรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น

4) ส่งเสริมให้กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่มีความสำคัญและมีความเกี่ยวพันกับแม่น้ำบางปะกงให้ดำรงสืบต่อไปเพื่อให้คนรุ่นหลังเกิดความรักและหวงแหนของถิ่นที่อยู่ของตน

5) ส่งเสริมพื้นที่ที่ตอบสนองการเรียนรู้แบบกึ่งทางการ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ได้จากสถานที่ซึ่งไม่ใช่สถานที่ศึกษาโดยตรง เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน ศูนย์เยาวชน รวมทั้งการเรียนรู้ที่เกิดจากการทดสอบความสามารถ เช่น สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น สนามกีฬา เป็นต้น ประชาชนทุกเพศทุกวัยและทุกกลุ่มสามารถใช้พื้นที่ได้

6) ปรับปรุงจินตภาพของเมืองให้มีความชัดเจนสมกับเป็นชุมชนที่อยู่ริมคลอง มีความแม่นยำในการใช้เส้นทางและสถานที่ต่างๆ ไม่เกิดความสับสนหรือหลงทาง

1.2 ผลตอบแทนทางกายภาพ

1) จัดระบบพื้นที่เปิดโล่งภายในชุมชน ให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่เดิมและพื้นที่พัฒนาใหม่ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาในอนาคตอย่างเหมาะสมและเป็นไปอย่างมีระบบ

2) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในชุมชนให้ดีขึ้น ช่วยลดปัญหามลภาวะทางอากาศ รวมทั้งอุณหภูมิความร้อนภายในชุมชนให้น้อยลง

3) ปรับปรุงทัศนียภาพในชุมชนให้เกิดมุมมองที่สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย

4) แก้ไขปัญหาการจราจรและจัดระบบการจราจรรวมทั้งทำเทียบเรือในย่านที่มีความสำคัญ ในช่วงเวลาที่มีปัญหา

จากการวิเคราะห์ผลตอบแทนดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาโครงการถึงแม้ว่าจะใช้ทุนสูง ทั้ง 3 ชุมชนใน 3 เขตพื้นที่ รวมกันประมาณ 27,286,080 บาท และได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ แต่ผลตอบแทนทางสังคมและกายภาพหลังที่จะได้รับจากการพัฒนาโครงการมีมากมาย (Vipavee, 2554: 48) และจะช่วยแก้ปัญหาสำคัญต่างๆ ของชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากความมุ่งหมายของโครงการเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชนมากกว่าความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์

ในการพัฒนาโครงการผู้มีส่วนร่วมประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น และองค์กรเอกชน โดยจัดตั้งองค์กรบริหารโครงการในรูปแบบมูลนิธิ และคณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการชุดต่างๆ แต่ละองค์กรที่จัดตั้งมีหน้าที่และความรับผิดชอบแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม ซึ่งสามารถแยกสรุปได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงหน้าที่และโครงการรับผิดชอบของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงาน	หน้าที่และความรับผิดชอบ
หน่วยงานภาครัฐ	
สำนักงานเขตและกรุงเทพมหานคร	เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพื้นที่เปรียบเสมือนเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารโครงการและประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งหมด มีหน้าที่รับผิดชอบงานสาธารณูปโภคและสาธารณูปการประกอบด้วย ● ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ● การปรับปรุงภูมิทัศน์ตามแนวสองฝั่งคลอง ● อาคารสาธารณะประโยชน์ประกอบด้วย ศูนย์เยาวชน ทำเทียบเรือ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ● พัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะและการใช้พื้นที่ริมคลองแสนแสบ

สำนักงบประมาณและ กระทรวงการคลัง	เป็นหน่วยงานที่ให้ความสนับสนุนงบประมาณแก่หน่วยงานต่างๆ ของ ภาครัฐ โดยพิจารณาจัดความสำคัญของโครงการควบคู่ไปกับลำดับการ จัดสรรงบประมาณแผ่นดินตามศักยภาพเศรษฐกิจของประเทศ
กรมเจ้าท่า	เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ริมน้ำ ริมคลอง พิจารณา ความเหมาะสมของการพัฒนาระบบการสัญจรและการท่องเที่ยวทางน้ำ การพัฒนาท่าเรือ การใช้พื้นที่ริมคลองแสนแสบ รวมทั้งการก่อสร้างทางเดิน ริมคลองโดยร่วมกับกรุงเทพมหานคร
การเคหะแห่งชาติ	เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมและมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนตลอดริมคลอง แสนแสบ รับผิดชอบในการจัดตั้งงบประมาณเพื่อตกแต่ง ต่อเติม ปรับปรุง อาคารบ้านเรือนที่ต่อเนื่องกับตัวโครงการให้เกิดภูมิทัศน์ที่สวยงาม โดยอาจ มีการจัดสรรงบประมาณเข้ามาช่วยในส่วนของภาคเอกชนรายย่อย
องค์กรภาคเอกชน	
สำนักงานทรัพย์สินส่วน พระมหากษัตริย์	เป็นองค์กรที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โครงการ มีส่วนร่วม ในการพัฒนาโดยการพิจารณาอนุญาตให้ใช้พื้นที่ และร่วมกับสำนักงานเขต/ กรุงเทพมหานครในการปรับปรุงพื้นที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ
มูลนิธิต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน	เป็นองค์กรศักยภาพสูงในการช่วยพัฒนาโครงการสามารถสนับสนุนและหา แหล่งเงินสนับสนุน รวมทั้งรับผิดชอบโครงการย่อยบางโครงการที่ได้รับ ประโยชน์โดยตรง เช่น การจัดทำหรือการดูแลการใช้ลานอเนกประสงค์ หรือศูนย์วัฒนธรรมภายในชุมชน เป็นต้น
การ ท่อง เทีย ว แห่ง ประเทศไทย	มีบทบาทในการรับช่วงประสานงานกับกลุ่มบริษัท ร้านค้า เพื่อการลงทุน ภายในโครงการ ซึ่งอาจจัดเป็นรูปสัมปทาน เช่น ท่าเรือ ร้านค้าและขายของ ที่ระลึก และพื้นที่ร้านอาหารริมคลองแสนแสบ เป็นต้น
สถาบันการเงิน	มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเงินกู้ยืมเพื่อการพัฒนาโครงการ ลักษณะ ของสถาบันการเงินที่พึงประสงค์คือ สถาบันที่ให้ระยะเวลาในการชำระเงิน คืนในระยะยาวและคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ ทั้งนี้โดยผ่านการดำเนินการของ เอกชนรายย่อย

2. กลุ่มเป้าหมายของโครงการ

ได้มีการคาดการณ์กลุ่มผู้ใช้พื้นที่
ดังต่อไปนี้

ป ร ะ ช า ช น ใน ชุม ช น และ
นักท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มกิจกรรมหลักคือ

-กลุ่มที่หนึ่ง ใช้พื้นที่เพื่อนันทนาการ
และการสัญจรทางเท้า

-กลุ่มที่สอง ใช้พื้นที่ในการประกอบ
กิจกรรมร่วมกันหรือเที่ยวชมในช่วงเวลาว่างงาน

ประเพณีต่างๆ พื้นที่สาธารณะสามารถตอบสนองความต้องการได้ดีมากขึ้น

การปรับปรุงการเข้าถึงและการแก้ไขปัญหาการสัญจรทางเท้าและพื้นที่ทางน้ำรวมถึงทำเทียบเรือจึงเป็นสิ่งสำคัญ (Faculty Of Architecture, Chulalongkorn University, 2552: 65) นอกจากนี้การสร้างความต่อเนื่องในด้านกิจกรรมภายในพื้นที่โครงการ เช่น มัสยิด ภูเขา โบร์ พิพิธภัณฑ์ชุมชน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม อาคารการศึกษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมภายในชุมชนเอง ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและเป็นตัวอย่างให้ชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ริมคลองแสนแสบได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงการ

3.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเท้าและทางน้ำแบบบูรณาการ

(1) ชุมชนบ้านครัว

แนวทางในการพัฒนา

ประเด็นที่หนึ่ง พัฒนาระบบทางเท้าริมคลองให้มีความสวยงาม คล่องตัว ปลอดภัย

-ส่งเสริมสนับสนุนการใช้พื้นที่ทางเท้าริมคลอง โดยการพัฒนาเผยแพร่

ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่คนในชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

-ส่งเสริมสนับสนุนการเชื่อมต่อระบบขนส่งมวลชนทางน้ำในรูปแบบของการสัญจรตามปกติและการสัญจรเพื่อการท่องเที่ยวที่เหมาะสมให้กับชุมชน รวมถึงการพัฒนาท่าเรือให้เกิดความสวยงามและปลอดภัย

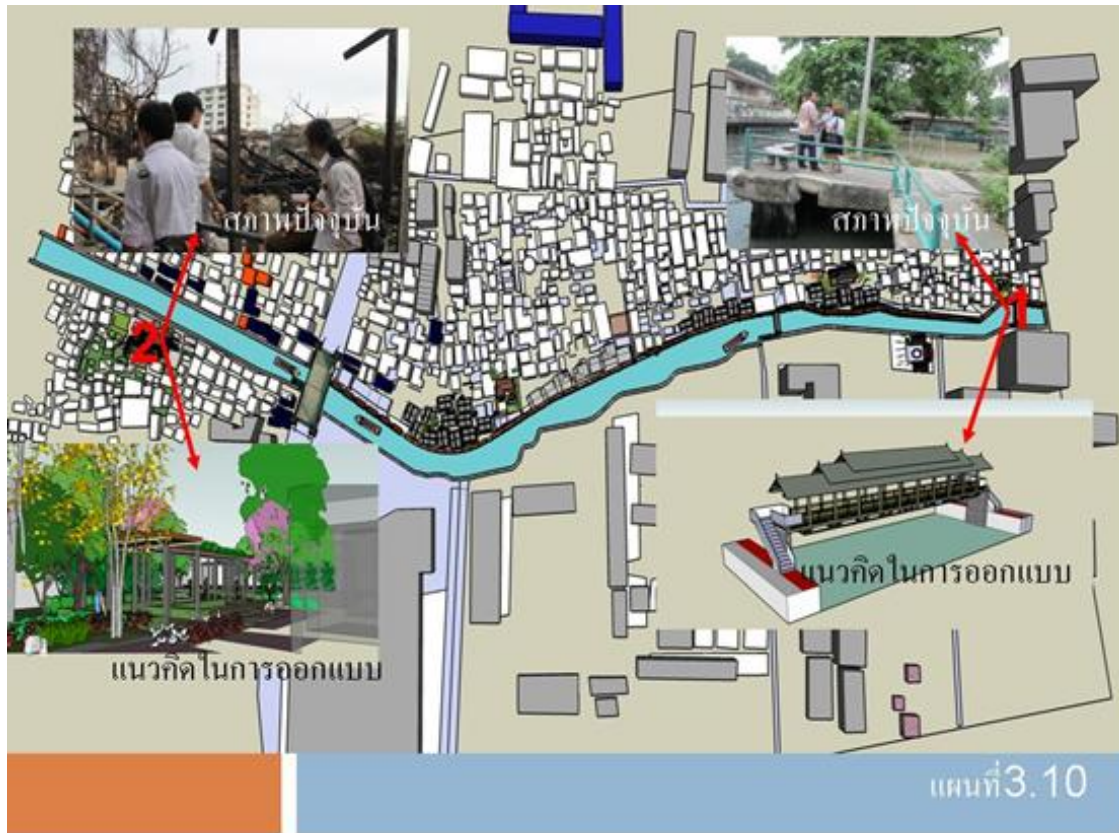
-บูรณาการแผนพัฒนาของโครงการกับการพัฒนาเมืองตามผังเมืองรวมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับภาคมหานคร

ประเด็นที่สอง พัฒนาทางเท้าริมคลองให้เชื่อมโยงโครงข่ายถนนสายหลักและสายรอง

-พัฒนาระบบทางเท้าริมคลองให้เกิดความคล่องตัวและปลอดภัย เกิดความต่อเนื่องการสัญจรเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน และบรรเทาปัญหาจราจรที่หนาแน่น

ประเด็นที่สาม พัฒนาท่าเรือให้มีความสวยงามและมีความปลอดภัย

-พัฒนาปรับปรุงท่าเรือให้เกิดความแข็งแรง ปลอดภัย และมีอัตลักษณ์ที่เหมาะสมกับชุมชน



ภาพที่ 1 แสดงระบบพัฒนาทางเท้าและท่าเรือริมคลอง ชุมชนบ้านครัว

(2) ชุมชนบ้านดอน

แนวทางในการพัฒนา

ประเด็นที่หนึ่ง พัฒนาระบบทางเท้าริมคลองให้มีความสวยงาม คล่องตัวปลอดภัย

-ส่งเสริมสนับสนุนการใช้พื้นที่ทางเท้าริมคลอง โดยการพัฒนาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่คนในชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

-ส่งเสริมสนับสนุนการเชื่อมต่อระบบขนส่งมวลชนทางน้ำในรูปแบบของการสัญจรตามปกติและการสัญจรเพื่อการท่องเที่ยวที่เหมาะสมให้กับชุมชน รวมถึงการพัฒนาท่าเรือให้เกิดความสวยงามและปลอดภัย

-บูรณาการแผนพัฒนาของโครงการกับการพัฒนาเมืองตามผังเมืองรวมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับภาคมหานคร

-ส่งเสริมสนับสนุนการเชื่อมต่อโดยใช้สะพานเพื่อหล่นระยะทางในการเดินทางของคนในชุมชนและคนทั่วไป

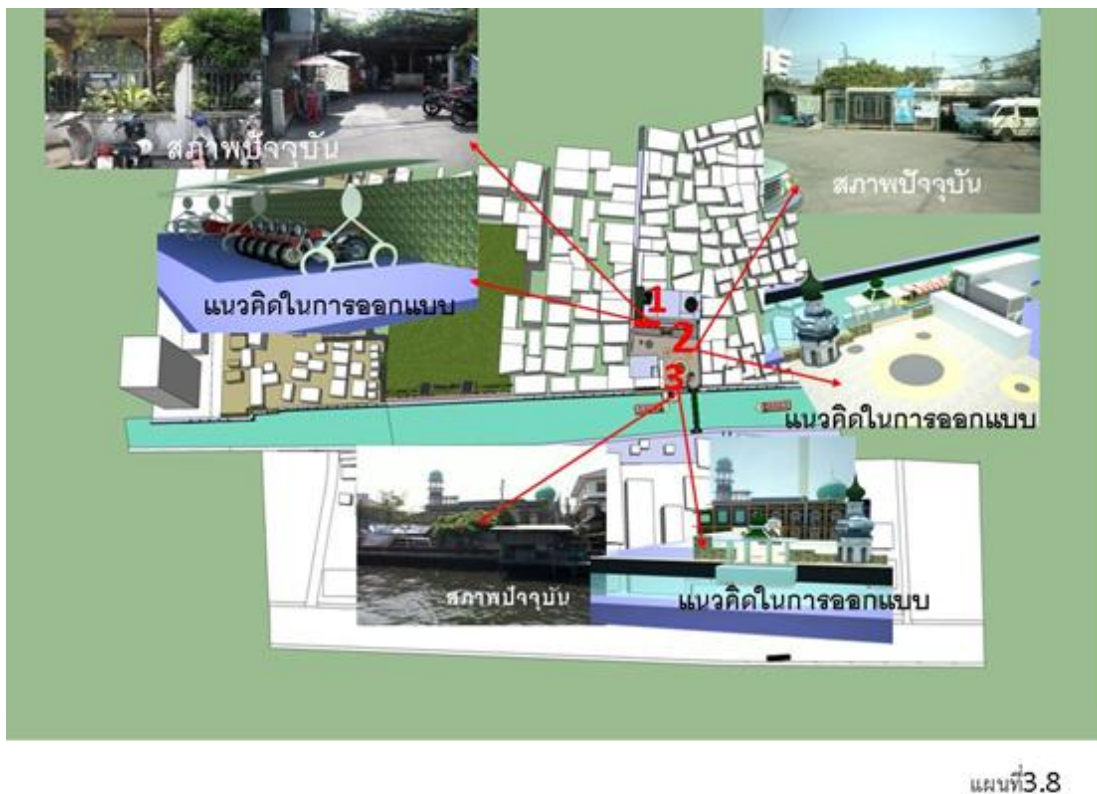
ประเด็นที่สอง พัฒนาระบบทางเท้าริมคลองให้เชื่อมโยงโครงข่ายถนนสายหลักและสายรอง

-พัฒนาระบบทางเท้าริมคลองให้เกิดความคล่องตัวและปลอดภัย เกิดความต่อเนื่องการสัญจรเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน และบรรเทาปัญหาจราจรที่หนาแน่น

**ประเด็นที่สาม พัฒนาท่าเรือให้มี
ความสวยงามและมีความปลอดภัย**

-พัฒนาปรับปรุงท่าเรือให้เกิดความ
แข็งแรง ปลอดภัย และมีอัตลักษณ์ที่เหมาะสม
กับชุมชน

-ปรับเปลี่ยนจุดของท่าเรือให้เกิด
ความเหมาะสมกับคนในชุมชนและคนนอกชุมชน



ภาพที่ 2 แสดงระบบพัฒนาทางเท้าและท่าเรือริมคลอง ชุมชนบ้านดอน

**(3) ชุมชนทรายกองดิน
แนวทางในการพัฒนา
ประเด็นที่หนึ่ง พัฒนาระบบทาง
เท้าริมคลองให้มีความสวยงาม คล่องตัว
ปลอดภัย**

-ส่งเสริมสนับสนุนการใช้พื้นที่ทาง
เท้าริมคลอง โดยการพัฒนาเผยแพร่
ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่คนในชุมชนและผู้มี
ส่วนได้ส่วนเสีย

-ส่งเสริมสนับสนุนการเชื่อมต่อ
ระบบขนส่งมวลชนทางน้ำในรูปแบบของการ
สัญจรตามปกติและการสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว
ที่เหมาะสมให้กับชุมชน รวมถึงการพัฒนาท่าเรือ
ให้เกิดความสวยงามและปลอดภัย

-บูรณาการแผนพัฒนาของ
โครงการกับการพัฒนาเมืองตามผังเมืองรวมให้
เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับภาคมหานคร

ประเด็นที่สอง พัฒนาทางเท้าริมคลองให้เชื่อมโยงโครงข่ายถนนสายหลักและสายรอง

-พัฒนาระบบทางเท้าริมคลองให้เกิดความคล่องตัวและปลอดภัย เกิดความต่อเนื่องการสัญจรเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชน

และคนนอกชุมชน และบรรเทาปัญหาจราจรที่หนาแน่น

ประเด็นที่สาม พัฒนาท่าเรือให้มีความสวยงามและมีความปลอดภัย

-พัฒนาปรับปรุงท่าเรือให้เกิดความแข็งแรง ปลอดภัย และมีอัตลักษณ์ที่เหมาะสมกับชุมชน



ภาพที่ 3 แสดงระบบพัฒนาทางเท้าและท่าเรือริมคลอง ชุมชนทรายกองดิน

3.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อตอบสนองคุณภาพชีวิตและอัตลักษณ์ทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม

(1) ชุมชนบ้านครัว

แนวทางในการพัฒนา

-ทางน้ำ ปรับปรุงสะพานที่มีอยู่เดิมให้เกิดอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงสะพานที่จะสร้างขึ้นใหม่ด้วย

-ปรับปรุงท่าเรือบริเวณบ้านครัวได้ให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

-ทางเดินเท้าที่เข้าจากซอยเกษมสัน

3 สร้างชุมทางเข้า

-ป้ายชื่อชุมชนและประวัติของ

ชุมชนบริเวณหลังชุมทางเข้าชุมชนซอยเกษมสัน

3 บริเวณทางเข้าติดกับคลองแสนแสบ

-ซ่อมแซมปรับปรุงอาคารที่มีคุณค่า

ทางสถาปัตยกรรม

(2) ชุมชนบ้านดอน

แนวทางในการพัฒนา

-สร้างชุมทางเข้าและป้ายชื่อด้าน

ซอยทางเข้าจากถนนเพชรบุรี

-สร้างสะพานแทนโป๊ะทำข้ามคลอง

แสนแสบและตัวสะพานแสดงถึงอัตลักษณ์ของ
ชุมชนและมีที่หมายตาในระยะไกล

-ปรับปรุงอาคารศูนย์ชุมชนบ้าน

ดอนที่อยู่ติดคลองแสนแสบให้แสดงถึง
ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของคนในชุมชน

-ย้ายท่าเรือให้มาอยู่ใกล้กับตัว

ชุมชนและมีอัตลักษณ์ที่เข้ากับชุมชน

แผนภาพที่ 3.11 แสดงระยะการพัฒนาที่ 3
ชุมชนบ้านดอน

(3) ชุมชนทรายกองดิน

แนวทางในการพัฒนา

-สร้างป้ายชื่อมัสยิดหรือปรับปรุง

ป้ายที่มีอยู่เดิมด้านถนนประชาร่วมใจปากซอย
48

-ปรับปรุงสะพานที่มีอยู่เดิมให้เกิด

ความสวยงาม

-ปรับปรุงแพที่มีอยู่เดิมเป็นท่าเรือที่

แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน

-ปรับปรุงที่จอดรถจักรยานขึ้นมา
ใหม่

-ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน

โครงสร้างโครงการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมทรายกอง
ดิน

3.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาชุมชนให้
เป็นชุมชนที่มีภูมิทัศน์ที่สวยงามตลอดริมคลอง
แสนแสบที่ชุมชนตั้งอยู่

(1) ชุมชนบ้านครัว

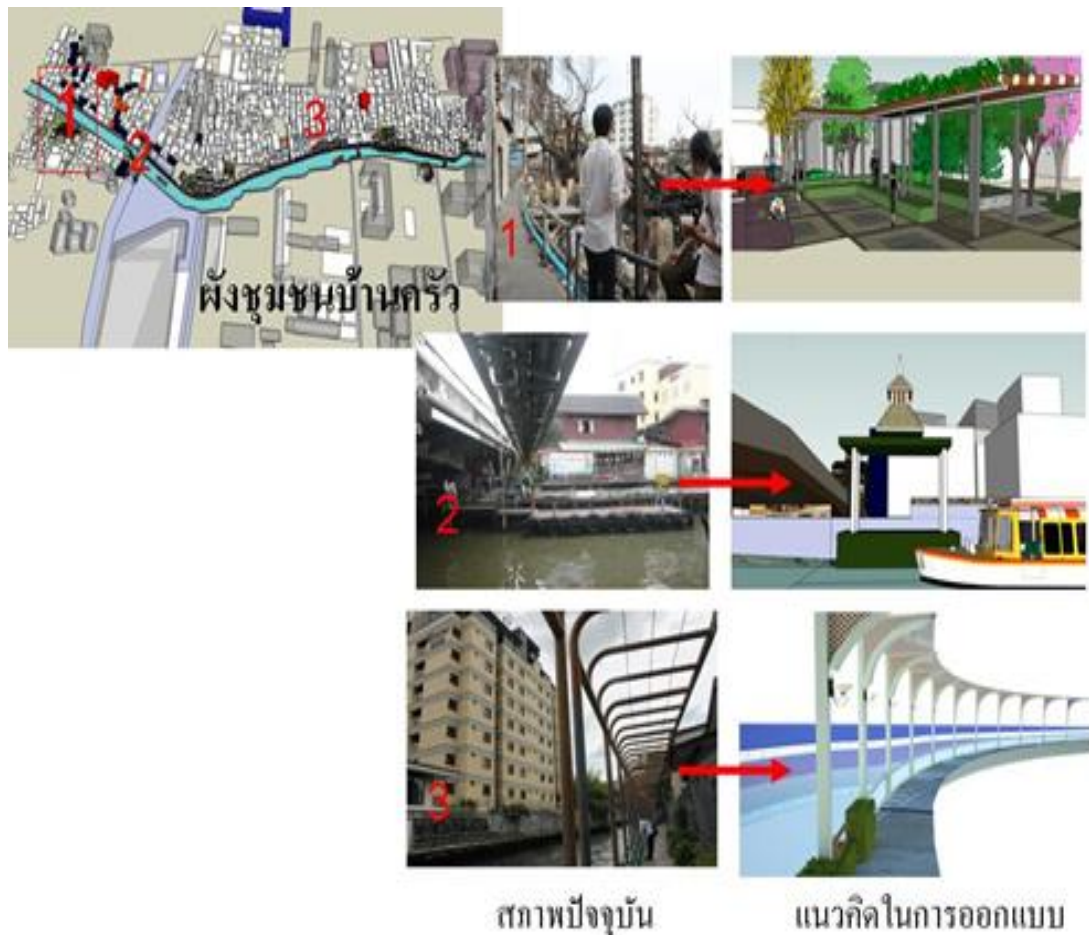
แนวทางในการพัฒนา

-จัดทำชุดโคมไฟที่แสดงถึงอัต
ลักษณ์ของชุมชนและให้แสงสว่างที่เหมาะสม

-ปรับปรุงพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่เดิม
ให้มีความสวยงามและปลอดภัยและใช้มากขึ้น
(ชุมชนบ้านครัวเหนือ) มีการส่งเสริมพื้นที่ว่าง
เปล่าเป็นสวนสมุนไพรในสวน (ชุมชนบ้านครัว
ใต้) และพื้นที่สาธารณะขนาดเล็กตามตรอก ซอย
หรือทางสะพานเจริญผล

-จัดทำที่กันรถจักรยานยนต์

-จัดทำซุ้มต้นไม้หรือหลังคาที่
สร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชนตลอดริมคลองแสน
แสบของชุมชน



ภาพที่ 4 ทศนียภาพเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนบ้านครัวให้เป็นชุมชนที่มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม

(2) ชุมชนบ้านดอน

แนวทางในการพัฒนา

-จัดทำชุดโคมไฟที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนและให้ความสว่างที่เหมาะสม
-จัดทำปรับปรุงลานหน้ามัสยิดขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่างๆ และส่งเสริมความสวยงามให้กับสถานที่

-จัดทำที่กันรถจักรยานยนต์
-ปรับปรุงพื้นที่หน้ากุโบร์ด้านติดคลองแสนแสบให้เป็นพื้นที่สีเขียว สวนสาธารณะขนาดเล็ก และทำซุ้มทางเข้าด้านหน้ากุโบร์ใหม่



ภาพที่ 5 ทศนียภาพเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนบ้านดอนให้เป็นชุมชนที่มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม

(3) ชุมชนทรายทองดิน

แนวทางในการพัฒนา

- จัดทำชุดโคมไฟที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนและให้แสงสว่างที่เหมาะสม
- ปรับปรุงลานหน้าโรงเรียนและหน้ากุโบร์ รวมถึงที่จอดรถจักรยานหน้ามัสยิด
- จัดทำที่กันรถจักรยานยนต์และราวกันตกตลอดทางเดินริมคลองแสนแสบและคลองย่อยที่

เชื่อมต่อ

- ปลุกต้นไม้หรือตัดแต่งไม้ใหญ่ที่มีอยู่เดิม เพื่อให้คงธรรมชาติที่มีอยู่เดิม



ภาพที่ 6 ทศนียภาพเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนทรายกองดินให้เป็นชุมชนที่มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม

บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า ในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมคลองแสนแสบทั้ง 3 แห่งนั้น ควรวางแผนอนุรักษ์พื้นที่บริเวณอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ของทางเดินริมคลอง และปรับปรุงพื้นที่โล่งสำหรับประกอบกิจกรรมส่วนกลางที่มีอยู่ในชุมชนให้มีความสวยงามและมีการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะผู้วิจัยได้พัฒนาแนวทางการออกแบบทางกายภาพของทั้ง 3 ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์หลักสำคัญในการกำหนดภาพรวม

และกรอบแนวความคิดในการพัฒนาเพื่อสาธารณะและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโครงการ เพื่อให้การพัฒนาจากผู้รับผิดชอบทุกฝ่ายเป็นไปในแนวทางเดียวกันไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคต ดังนี้

1. แก้ไขปัญหาทางเท้า การสัญจรทางน้ำและทางจักรยาน
2. เพิ่มพื้นที่นันทนาการเพื่อส่งเสริมกิจกรรมชุมชน

3. อนุรักษ์พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ต้นแบบ
และอัตลักษณ์ของชุมชน พัฒนาชุมชนเป็นชุมชน

References

- Anupanphisit, Wipawee (2553). **The project to preserve the heritage of arts, architecture and landscape along the San-Sab Canal phase 1.**Bangkok : Printing Office of the Higher Education Commission,
- . (2011).**The project to preserve the heritage of arts, architecture and landscape along the San-Sab Canal phase 1.**Bangkok : Printing Office of the Higher Education Commission,
- Boonkum, Desha . (2011).**Site layout and areawork.** Chulalongkorn University Press Office.
- Faculty of Architecture Chulalongkorn University. (2009).**Report on the design of bridges two communities on the Saen Saep Canal other canals.** Bangkok : Bangkok City Planning Office..
- Faculty of Architecture Silpakorn University.(2012) .**Guide to assessing the visual impact of building structures.**Bangkok: Silivatana interprint company limited.
- Lynch, Kevin. (1977).**The image of the city.**Cambridge: The MIT Press.
- Raksamani, Idris Ardis. (2009).**Concepts related to mosque architecture in Bangkok.** Doctor of Architecture thesis, Faculty of Architecture Chulalongkorn University.